

Ur *Tidsignal* nr 12 (2014)

Daniel Bensaïd

Att tygla våldet

Daniel Bensaïd, som var en av förgrundsgestalterna under maj 1968 i Frankrike, hann skriva sina memoarer innan han tynade bort i aids 2010. Ett av kapitlen heter *Gråta för Argentina* och där berättar Bensaïd om den tid på 1970-talet då Fjärde Internationalen, vars ledning han tillhörde, engagerade sig i den väpnade kampen i Latinamerika. Bensaïd var i Argentina. Han upplevde hur kamrater och vänner tog en väg som visade sig vara en återvändsgränd och som få kom ur med livet i behåll. Självkritiskt beskriver han hur gerillan genom den väpnade kampens logik blir isolerad från det folkhav de tänkt simma i som fisken i vattnet. Han skildrar hur hjältemodet mer och mer används till bankrån för att finansiera den underjordiska hemliga apparaten. Han drar också lärdomen att det som skiljer revolutionärer från reformister inte är vem som tar till vapen. Det finns en väpnad reformism.*

Gråta för Argentina följs av kapitlet *Att tygla våldet*. Det avsnittet i Daniel Bensaïds memoarer återger vi här i översättning från den engelska utgåvan, *An impatient life*, som kom från förlaget Verso förra året.

Sålunda kan vi gott och väl kalla dem barbarer, med hänsyn till förnuftsskäl, men inte i relation till oss själva, som överträffar dem i all slags barbari.

Montaigne

Men vildmarken hade avslöjat honom för länge sen och hade tagit en fruktansvärd hämnd på honom för hans djärva intrång. Jag tror den hade viskat i hans öra saker om honom som han själv inte kände till, saker och ting som han inte hade något begrepp om, förrän han sökte sig till denna stora tystnad; och viskningarna hade visat sig oemotståndligt fascinerande. De ekade vilt inom honom därför att han var ett skal utan kärna...

Joseph Conrad

Auschwitz och Hiroshima hemsöker det undermedvetna hos efterkrigsgenerationerna. Och utöver detta extrema våld har vi fått avslöjanden, inte om förekomsten av (välbekant för dem som är villiga att öppna ögonen), utan om vidden av koncentrationslägerfenomenet, det stora antalet straffarbetsläger, de koloniala massakrerna och försvinnandena i generalernas Argentina. Århundradet av ytterligheter avslutades med de etniska massakrerna på Balkan och i Rwanda och religionskrigens återkomst.

Jag gick med i *Jeunesses Communistes* [Kommunistisk Ungdom] vid femton års ålder efter den känslomässiga chock som uppstod vid upptäckten av våldet på hemmaplan. De demonstranter mot kriget i Algeriet som dödades vid tunnelbanestationen Charonne hade åtminstone namn. Deras begravningar följdes av en enorm procession. Men det tog lång tid innan de anonyma döda från den 17 oktober 1961 fann sin plats i det kollektiva minnet.¹

Upptäckningen av det fysiska och sociala våldet under 60- och 70-talen verkade ge en oemotsäglich legitimitet åt de förtrycktas väpnade motstånd. Där fanns de gamla och mytiska

* Om väpnade kampen i Latinamerika, se Régis Debray, [Kritik av vapnen 1](#) och Hugo Blanco m fl, [Argentina och Bolivia - ett bokslut](#)

¹ Trots Kagans fotografier och filmer som i hemlighet visades av solidaritetsrörelser. [Natten den 17 oktober, efter en solidaritetsdemonstration med FLN, utförde Parispolisen en massaker på algerier som misstänktes ha deltagit och kastade deras döda kroppar i Seine. Dödstalet är okänt, men uppskattningarna rör sig om ett hundratal]

exemplen på väpnat motstånd som Max Hoelz' milis i Ruhrområdet i början på 20-talet, de internationella brigaderna i spanska inbördeskriget, Affiche Rouge-gruppen av motståndsmän i Paris, Guingouins motståndsgrupp i Limousin och de partisaner under andra världskriget som den franske kommunisten Charles Tillon hyllade i sina memoarer. Senare tillkom väpnade rörelser som den i de algeriska Awrasbergen mot de franska kolonialisterna på 50-talet, folkkriget i Vietnam som leddes av Giap, och Ches väpnade kamp. Den nya revolutionära vänstern utvecklade en retorik om det oskyldiga befriande våldet.

Bilden av Che illustrerar väl detta symboliska, beslutsamma våld. Den symboliserar faktiskt ett etiskt bekymmer vad det gäller att gripa till våld. På 80-talet presenterade en ångerfull generation det som ett sjukligt exempel på fetischerat, revolutionärt våld. Det finns otvivelaktigt en fond av "vemodigt patos" i att ropa slagord som "fosterlandet eller döden", "frihet eller död". Ändå är det en skillnad gentemot den dödliga nihilismen hos en Millan-Astray som upphöjde döden till en suverän offerdygd.² Che Guevaras tragedi är en del av det som han själv beskriver som "ett ologiskt ögonblick i mänsklighetens historia", i en tid då den vietnamesiska frihetskampen är till synes "tragiskt ensam", övergiven av det förment "socialistiska lägret". Ches ensamma död i Bolivia var en känslomässig återspeglning av den vietnamesiska – eller palestinska – ensamheten. Och hans uppmaning att "skapa två, tre Vietnam" innebar en fruktansvärd postum anklagelse mot alla de som "tvekade att innesluta Vietnam i den socialistiska världens försvarade, oangripbara territorium".

Det faktum att Guevara personligen avrättade en av diktaturens agenter som hade infiltrerat gerillaarmén presenterades ibland som ett bevis för en sadistisk läggning. Ingen vet vilka störda och plågsamma delar hos en människa som kan sättas i rörelse när hon utövar fysiskt tvång, särskilt när det gäller liv eller död. Man kan diskutera i det oändliga om undantagstillstånd i händelse av krig eller inbördeskrig eller om förhållandet mellan regel och undantag. Alla motståndsrörelser har stött på sådana dilemman. Merleau-Ponty, den franske 1900-talsfilosofen som inte var det minsta blodtörstig, kunde acceptera avrättningen av ockupanterna och deras kollaboratörer i stridens hetta men han avvisade dödsstraff utdelat i efterhand.

Och Robespierre och Saint-Just, som i princip var motståndare till dödsstraff, stödde kungamordet av den anledningen att den man som såg sig själv som mellanhand mellan gud och människor inte kunde anses vara en vanlig medborgare.

Che avrättade en fiende som hade kommit för att mörda. I stället för att spekulera i psykologiska tolkningar av denna handling, är det bättre att reflektera över valet att åta sig ett sådant ansvar, snarare än att gömma sig bakom en anonym kommandokedja och flytta över ansvaret till de underlydande. Det är förvisso svårt eller omöjligt att skilja den politiska dimensionen i ett sådant extremt beslut från dess underliggande psykiska aspekt. När man nuförtiden som i motlegenden om Che reducerar den förra till den senare, och ser beslutet som fattas i en särskild situation enbart som en självmordsbenägen eller självdestruktiv tendens, (och det är något som lika gärna skulle kunna sägas om de franska motståndsmännen Marcel Ray-man eller överste Fabien), är det vägen till avpolitisering. Denna sjaskiga psykologi är vad som i själva verket återstår när politiken med dess höjdpunkter och lågvattenmärken har avlägsnats.

Under rättegången mot de korsikanska separatister som mördat prefekten Erignac 1998 framlade de till sitt försvar att de hade riktat in sig på en symbol för förtryckarstaten, snarare än på honom som privatperson. Problemet är att de två inte går att särskilja. Det är detta man har att handskas med. Att veta om det är legitimt att avrätta en ockupant eller en kollaboratör är ett svårt politiskt dilemma, och ovillkorligen ömtåligt, med risk för att begå fel och orättvisa. Och vadhelst de anklagade kan ha sagt så är Korsika inte ockuperat av Tyskland, Erignac inte en Obersturmführer och hans mördare inte några nya motståndsmän som Marcel Rayman eller Thomas Elek under den tyska ockupationen. Det handlar om ett politiskt

² Jose Millan-Astray, falangistgeneral under spanska inbördeskriget var känd för sin paroll "Leve döden"

omdöme som man inte kan komma undan.

Frågan är ännu viktigare i och med att rättfärdigandet av den nya imperialistiska militarismen i "anti-terroristkampens" namn använder terrorism som en obestämd och odefinierbar kategori. I retoriken hos de uppfinningsrika hjärnorna i Pentagon började terroristhotet att tränga undan retoriken om det totalitära hotet långt innan 11 september 2001 – faktiskt redan sent på 80-talet. Oklarheten i denna paraplyterm har ofta uppmärksammats.³

I ett långt tal 25:e oktober 1984 (!) försökte USA:s dåvarande utrikesminister George Schultz sig på det riskabla tricket att definiera terrorismen och staplade karaktäriseringar som "ett modernt barbari som vi kallar terrorism", "en form av politiskt våld", och slutligen "ett hot mot västerländska värderingar och civilisation". Trots denna mångfald av formuleringar och en inte särskilt konstnärlig brist på skärpa sammanfattade Schultz kategoriskt: "Det råder inget tvivel angående vår kapacitet att använda våld när och varhelst det behövs för att bekämpa terrorism." Just 1984, precis som en övning i orwellskt nyspråk!

USA:s arméhandböcker definierar på ett mer subtilt sätt terrorism som "det beräknade våldsutövandet med hot och tvång för att uppnå politiska, religiösa, ideologiska eller andra syften". "Eller andra"? En definition elastisk nog för att perfekt tillämpas på de kolonialkrig och imperialistiska expeditioner som utmärkte det sena 1800-talet och hela 1900-talet. Om avskaffandet av distinktionen mellan krigförande och civilbefolkning tas som ett bättre kriterium för att definiera terrorism, blir slutsatsen att terrorism kännetecknar hela den innevarande epoken som det globala krigets epok.⁴ Från krig mellan länder till det krig "utan gränser" som Bush predikade, via tyska strategers "totala krig" under mellankrigsåren, har krigsområdena (i både tid och rum) ständigt utvidgats och i allt högre grad omfattat civilbefolkningarna. Strategiskt räknas varje civilperson därmed som en fiende, antingen faktisk eller potentiell.

Utvecklingen av vapenarsenalen har följt samma historiska tendens. Walter Benjamin var redan på 1930-talet oroad över denna obevekliga vapenlogik. Han förutsåg att krig, när de fördes med stridsgas, inte längre kunde ha samma begränsningar: "Eftersom krigföring med gas uppenbarligen undanröjer skillnaden mellan civila och militärer rycks den viktigaste grunden för internationell rätt undan."⁵ Ändå kunde han inte föreställa sig att civila krigsoffer, som bara utgjorde 10 procent i början av 1900-talet, skulle bli 90 procent ett århundrade senare, allmänt klassificerade som "indirekta skador". Benjamin hade en föräning om att "den enskilde bombfällaren" ensam med sig själv och sin gud i upphöjd avskildhet, nu skulle agera med bemyndigande av sin allvarligt sjuka ledare, staten: "och varhelst han placerar sin [statens] signatur, kommer gräset att sluta växa." Männen bakom attacken mot tornen på Manhattan är rena kopior av denne bombfällare likaledes i en upphöjd ensamhet med sin gud. Inte heller för dem var arbetarna i tvillingtornen annat än små ansiktslösa insekter.

Terrorbombningarna av Guernica, Dresden och Hiroshima lade sålunda grunden till den moderna statens omfattande terrorism. Den hantverksmässiga terrorism som utövas av alla slags irreguljära trupper är, när allt kommer omkring, den omvända återspeglingsen av detta, men inte mindre motbjudande.

Dessa tendenser visar vilken återvändsgränd korstågen där det goda ställs mot det onda leder in i. Hur kan Tjetjeniens "goda" terrorism skiljas från Al-Qaidas dåliga? Den israeliska "goda" terrorismen från de palestinska självmordsbombarnas dåliga? Är inte terrorism, liksom helvetet, alltid andra människor? Gårdagens terrorister, de från *Affiche Rouge*, det algeriska FLN, och sionistiska Irgun i det brittiska mandatet Palestina skulle ofta komma att betraktas

³ Se Eqbal Ahmad, "Des terroristes", *Contre Temps* 3, februari 2002.

⁴ Se Qiao Liang and Wang Xiangsui, *La Guerre hors limites* (Paris: Rivages, 2003).

⁵ Se särskilt hans recension av Ernst Jungers *War and Warrior*. [Benjamins artikel "Theories of German Fascism", är översatt till engelska i volym 1 av Walter Benjamin, *Selected Writings 1927-1930* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005)]

som motståndskämpar, befriare, hjältar och martyrer. Det är en fråga om perspektiv och politisk uppfattning som ingen moralisk formalism (det som filosofen Alain Badiou kallar ”degraderad teologi”) kan avgöra. Som Aijaz Ahmad skrev om George Bushs ”terrorism i global omfattning”:

”Terrorismen som hemsöker Förenta Staterna är det som uppstår när både den kommunistiska vänstern och den anti-koloniala nationalismen har besegrats medan frågan om imperialismen kvarstår olöst och viktigare än någonsin. Hatet intar den revolutionära ideologins plats. Privatiserat och hämndlystet våld tar över den revolutionära och den nationella frihetskampen. De som söker religiöst martyrskap för att uppnå tusenårsriket ersätter disciplinerade revolutionärer. Oförnuftet uppstår när imperialismen monopoliserat förnuftet och eliminerat dess revolutionära form.”⁶

Med tanke på att händelserna var samtida med de nationella befrielsestriderna uppvisade maj 68 i Frankrike en anmärkningsvärd, ömsesidig, återhållsamhet. Efter att först en episk saga diktats om natten på barrikaderna i Quartier Latin och om en inbillad massaker på studenter (alla de förmodade ”döda” gav sig så småningom till känna), reviderades historien och såg nu tvärt om ett inbillat socialt krig och ett slags våld ”på skoj” som ett bevis på att ingenting hade hänt som förtjänade att uppmärksammas, som om vikten av en händelse nödvändigtvis måste mätas i antalet döda. Inte ens slaget vid Valmy under franska revolutionskrigen 1792 var mer än en blygsam kanonad och ändå sågs det som en stor psykologisk seger för revolutionen, både av Goethe och av det moderna Europa. Vi borde emellertid inte glömma att även om dödsfallen i maj var få till antalet så fick de, med tanke på i vilken omfattning samhället chockades, stor betydelse; det gällde inte bara den maoistiske gymnasisten Gilles Tautin som dränktes i Flins utan även arbetarna Blanchet och Beylot som dödades på Peugeotfabrikens område i Montbéliard.

Allting skedde emellertid som om såväl demonstranterna som polisen hade dragit en underförstådd gräns, som inte fick överskridas. Polisprefekten Grimauds memoarer visar att man ville bemästra krisen på ett intelligent sätt. Endast några få månader tidigare var Papon, slaktaren från oktober 1961, fortfarande kvar vid prefekturen, och då skulle scenariot ha kunnat utvecklas helt annorlunda. Demonstranterna, å sin sida, gick inte utöver det teatraliska våldet vid barrikaderna och använde hemgjorda vapen [som kraftiga slangbellor] men vid eldvapen var det tvärstopp. Detta kan ses som ett tecken på en symbolisk representation av eller en parodi på ett uppror, en komedi om makten där man spelar utan att riktigt tro på det hela. Mer prosaiskt avslöjar denna balansakt av tyglat våld utan tvekan begränsningen hos en dubbelmakt som håller på att träda fram men som fortfarande är i sitt embryo.

Varje samhälle utvecklar sin särskilda slags våldskultur. I kapitalets och de koloniala erövringarnas epok föddes det som Marx och Engels, i samband med inbördeskriget i Förenta Staterna, omedelbart uppfattade som en ”industriell massaker”.⁷ De koloniala folkmorden och de viktoriaiska förintelsekrigen utgör modernitetens skuggsida och pekade fram mot det vi idag kallar ”humanitära katastrofer”.⁸

Första världskriget innebar en upptrappning av dödandet på löpande band. Andra världskrigets utrotningsläger avslöjade mänsklighetens oanade förhållande till sin egen förmåga till självförstörelse. Sedan invigde atomvapnen en ny tid av terror där man utplånade gränserna mellan civila och stridande och avskaffade de krigslagar som hade gjort anspråk på att kunna reglera de strider till döds som uppfattats som plötsliga utbrott av konflikt. I *The Origins of Totalitarianism* [Totalitarismens ursprung] såg Hanna Arendt ”den imperialistiska perioden”

⁶ Aljaz Ahmad, ”Responding with Terror”, *Frontline*, oktober 2001.

⁷ Lord Byron hade profetiskt förkunnat om ”denna tid specialiserad på nya uppfinningar ägnade att döda kroppar och rädda själar, allt framställt med de bästa avsikter”.

⁸ Se Mike Davis, *Late Victorian Holocausts* (London: Verso, 2001).

som förebådande 1900-talets totalitära fenomen, och som ”ett förberedelsestadium inför kommande katastrofer”. Den imperialistiska idéns motor är faktiskt ”politisk expansion för expansionens sak”.⁹ Man behöver inte forska djupare i denna expansionistiska logik för att finna den utvidgade kapitalackumuleringen med sin spatiala bulimi och sin desperata flykt från sina egna motsägelser och sitt opersonliga symboliska våld.¹⁰

Paul Valéry, en klarsynt observatör och inte någon bråkmakare, sammanfattade i första världskrigets kölvatten mycket väl handelsimperiernas expansiva dynamik. Drivkraften är att maximera: maximala behov, maximalt arbete, maximalt kapital, maximal återbäring, maximal ambition, maximal omvandling av den omgivande naturen, maximal handel och varuutbyte... Det enda som saknas på denna lista är maximal profit men man kan ju inte förvänta sig av den respektabla Valéry att gå fullt så långt! Han sade att dessa maximala saker gav den sanna bilden av Europa. När Joseph Conrad såg den globaliserade och den moderna imperialismen födelse insåg han, redan tjugo år före Valéry, att ”hela Europa hade bidragit till att skapa Kurz”. Han förutsåg erövrarnas växande grymhet, förhäxade som de var av sina framgångar, och att de skulle bryta alla gränser för vad som kunde kallas ”legitima ambitioner”. Graham Greene beskrev ett halvt århundrade senare i *Den stillsamme amerikanen* den franska bombningen av Vietnam: ”Kanonen skickade bara iväg en enda spårlyusprojektil och den lilla båten exploderade i ett gnistregn: vi väntade inte ens för att se hur våra offer kämpade för att överleva, utan slog till reträtt och begav oss hem.”¹¹

Denna förstörda båt, dessa anonyma, döda civila som inte längre räknas och som inte längre blir räknade, dessa ansiktslösa individer, avhumaniserade och förminskade till insekters storlek, förebådar framtidens asymmetriska krig, med ”indirekta skador”, där fienden beskrivs som kriminell och bestialisk och utesluts från mänskligheten i namn av det godas seger över det absolut onda.¹²

Det är knappast överraskande att, genom en bumerangeffekt, detta gamla Europa som är pyttelitet på världskartan, under detta århundrade också fick erfara det ”maximala” våldet och den största koncentrationen av våldsamma dödsfall per kvadratmeter: två världskrig, den ryska revolutionen och kontrarevolutionen, det spanska inbördeskriget, balkankriget, det grekiska motståndet, judeutrotningen...

Svårt att åstadkomma mer.

Våldet har en historia av teknisk utveckling som gått från käppar och slungor till massförstörelsevapen som atomvapen, kemiska eller biologiska vapen, via Chassepot-gevär mot upplopp, Haussman kanoner och stridsbåtar. Detsamma gäller för arméer, från ”den romerska sköldpaddan” via Fredrik II:s sneda slagordning, det napoleonska artilleriet, Wehrmachts pansarkolonner och flyggeneralen Giulio Douhets strategiska bombningar fram till dagens snabba insatsstyrkor. De strategiska doktrinernas historia organiserar och kombinerar dessa element. I den utsträckning som den med nödvändighet tvingas se till helheten och gå bortom den inskränkta fackkunskapen är avancerad militärteori ett lidelsefullt ämne.

Idag är det mycket troligt att vi går in i en ny mutation av extrema konflikters medel och former så att själva krigsbegreppet omvandlas. När regeringen i USA år 2002 lanserade

⁹ Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism* (New York: Harcourt Brace & Co., 1968), s. 3.

¹⁰ Om det ”strukturella våldet” som integrerat i kapitalismens innersta logik, se särskilt Bernard Guibert, *La Violence capitalisee* (Paris: Cerf, 1986).

¹¹ Graham Greene, *Den stillsamme amerikanen* (Stockholm: Norstedt 1955).

¹² Graham Greenes ”stillsamme amerikan”, förkroppsligar detta fruktansvärt goda samvete: ”han hörde inte ens vad jag sa, han var redan uppfylld av demokratins dilemma och västvärldens ansvar; jag upptäckte snart att han var Inriktad på att göra gott, inte för någon speciell individ, utan för ett land, en kontinent, en värld. Ja, nu var han i sitt rätta element, med att förbättra hela universum. (Greene 1955). Det obegränsade korståg som proklamerades av George W. Bush hade inte sina rötter enbart i 11 september 2001.

doktrinen om preventivt krig gjorde man sig av med en stor del av de principer som utgjort internationell rätt. ”Asymmetrisk krigföring” innebär att riskerna inte längre är ömsesidiga och avdramatiserar beslutet (inte längre en ”deklaration”) att starta ett krig. Denna asymmetri gäller inte bara de styrkor och resurser som sätts in, den gäller också uppskattningen av förluster och kostnader: dödsoffren på den mäktiga sidan räknas i ental men i tio eller hundra tusental på den underlägsna sidan (om någon fortfarande bryr sig om att räkna dem). Den nya globala eller imperialistiska krigföringen är sålunda lyckligt befriad från den förevarande internationella lagens restriktioner, utan att några nya regler för våldsutövandet har antagits. Det är därför den söker sitt rättfärdigande i högre värden. När man påstår att kriget är ”etiskt” eller ”humanitärt” gör man ett skandalöst anspråk på att dra en ny skiljelinje mellan det mänskliga och omänskliga; följaktligen återfaller man, i nya former, till heliga krig, till raskrig och till demonisering av fienden.

Den allmänna privatiseringen i världen kan inte begränsas till varor, tillgångar och tjänster. Den utsträcker sig obönhörligen till privatisering av våldet, avskaffandet av statens legitima våldsmonopol, spridningen av våldsmedlen och av våldets irreguljära aktörer (milis, beväpnade gäng, maffior). När den imperialistiska retoriken ger en avsiktligt förvirrad presentation av en dunkel och ofattbar terrorism tar den sin utgångspunkt i dessa verkliga tendenser för att måla upp, byggd på skräck och ängslan, bilden av en värld som angrips av barbarerna.¹³ Den maskerar det faktum att detta barbari inte på något sätt är främmande för civilisationen utan snarare är dess baksida och insida. Det är dess barbari.

På våra latinamerikanska aftnar rönte en komisk västindier från Dominikanska Republiken stor framgång genom att, med stark karibisk accent, återge fabeln om lejonet och den förtrymda slaven. Som straff dömdes den svarte mannen till att möta lejonet på en arena. Lejonet jagade honom och klöste sönder hans rygg. Men den svarte mannen skakade av sig lejonet och lyckades undkomma. Lejonet fångade honom igen, knäckte hans käke och slet köttbitar ur hans kropp men han lyckades återigen komma undan. Octavio kunde konsten att brodera ut historien och hålla sin publik på sträckbänken. I ett desperat hopp lyckades mannen komma bakom lejonet, få tag i svansen och bita i den tills blodet flöt. Lejonet vred sig av smärta. Men folket på läktarna blev förbannade, for upp och skrek: ”*Pelea sucio, negro*” Det där var inte rent spel! Mellan förtryckarna och de förtryckta är kampen alltid asymmetrisk.

Den senare tidens teknologiska och strategiska utveckling inbjuder emellertid till att undersöka våldets antropologi — en fråga som var frånvarande i 60- och 70-talens debatter. Den revolutionära traditionen visade i själva verket upp en viss bekymmerslöshet när den ställde de förtrycktas våld mot förtryckarnas som om det inte alls fanns något gemensamt dem emellan. De förtrycktas grymma vedergällning, omvittnad i många sammanhang, sågs i de flesta fall som en tillfällig smitta från den brutalitet som övermakten använde. ”De har gjort barbarer av oss”, utbrast den franske revolutionären Babeuf bittert, ställd inför det som han betecknade som ”folkmordet” i Vendée. I allmänhet har den revolutionära vänstern hållit sig till de klassiska metaforerna om våldet som historiens ”barnmorska” eller ”lokomotiv” och inte försökt att överskrida dem. Att utöva sådant rättfärdigt våld ansågs nödvändigt för att nå framsteg. Georges Sorels och Walter Benjamins reflektioner om dialektiken mellan rätten och styrkan, fick inte den fortsättning och fördjupning som krävdes.

I sina artiklar om Tolstoj som skrevs mellan 1911 och 1938 höll sig André Suarés till en strikt tolkning av våldets sociala rötter: ”Våld är ovillkorligen det enda förhållandet mellan två fientliga klasser”. Då ansågs det både legitimt och ”positivt”: ”Det kan anta vilken form som helst, från arbetarnas förenande mot arbetsgivarna till inbördeskrig.” Och ändå lade Suarés

¹³ Om utvecklingen från totalt krig till globalt, se Daniel Bensaïd, *Walter Benjamin sentinelle messianique* (1991), *Le Parl mélancolique* (1997), *Contes et légendes de la guerre éthique* (1999) och *Le Nouvel Internationalisme* (2003).

fram en hypotes som utvidgade denna tes: ”Rikedom är ett tecken på våld, på alla nivåer”. Samma våld som i kriget existerar också mellan könen, ”med vilja och begär”, och det existerar bland människor ”på grund av förmögenhet”: ”Innehavaren förringar det han äger, antingen han avser att göra det eller ej, förstör det eller dödar det. Ägande är våld.”¹⁴

Medan detta våld ändrades och omvandlades under 1900-talet, både kvantitativt och kvalitativt, skedde ingen parallell utveckling av den radikala vänsterns våldsuppfattning på 60-talet, trots de stora protesterna mot kärnvapen. Det var snarare så att de koloniserades legitima försvar, som hyllades i Fanons texter och i Sartres förord till dessa, förstärkte bilden av ett legitimt frigörande våld från de förtrycktas sida. Detta rättfärdigande drev, särskilt i vissa maoistiska miljöer, mot en oroande våldsfetischism.

Och ändå kunde vi i Frankrike inte se några uttalade teorier om våldet som en nödvändig katalysator för den revolutionära subjektiviteten, åtminstone ingenting jämförbart med det som Baader-Meinhofgruppen i Tyskland skrev, eller med vissa trender inom den italienska *operaismo*-rörelsen. Lyckligtvis var inte den obeskrivliga *Vers la guerre civile* [Mot inbördeskriget] som skrevs av Alain Geismar och Serge July i 1968 års efterdyningar, typisk för tiden och den hade endast föga inflytande. *Nouvelle Resistance Populaire* [Det nya folkliga motståndsrörelsen] som var den väpnade falangen till maoistiska *Gauche Prolétarienne* [Proletära vänstern] bekräftade över alla förväntningar att när historien vacklar, repeteras den som fars: Olivier Rolins roman, *Tigre en papier* [”Papperstigern”] är ett patetiskt bevis på detta. Slutligen, den som vill finna bidrag till teorier om våldet under årens lopp, bör snarare söka i förlaget Editions Champ Libres katalog, som, efter påstötning från författaren Gérard Guégan, publicerade ett antal klassiker och dokument om militär strategi och taktik.

Det fysiska våld som utövades under 70-talet framställs idag på två motstridiga sätt. För vissa personer som var inblandade vid den tiden, och som har återvänt till sitt vanliga liv, utkristalliserar sig, i avsaknad av de krig och revolutioner som de inte fick uppleva, ett fantastiskt ögonblick av skräckfylld förtjusning. Det är då föremålet för poetisk överdrift och extas, som står i omvänd proportion till den vardagliga uppgivenhet som råder idag.¹⁵

För andra, som öppet eller förtäckt har ångrat sig, så drar en medveten smak för våld den enda verkliga skiljelinjen mellan en måttlig vänsterreformism och en mytisk strävan efter en osannolik apokalyps. Våld med stort ”V” uppenbarar sig då som den ursprungliga källan till blodiga terroristiska frestelser. Denna snedtändning har blivit temat när ledare i *Parti Socialiste*, i avsaknad av egna projekt, polemiserar mot den revolutionära vänstern. Under förra århundradets uppvisningar i grymhet har emellertid revolutionärerna varit mer offer än förövare, och ofta offer dubbelt upp — förföljda både av fascistiska och militära diktaturer och av stalinistiska byråkrater och GPU-agenter. Å andra sidan var socialdemokraterna anhängare av alla kolonialkrig som inte skulle ha utkämpats och de höll sig borta från de strider som skulle utkämpas, som försvaret av den spanska republiken eller den algeriska självständigheten. Glöm inte deras andel i ansvaret för mordet på Karl Liebknecht och Rosa Luxemburg, som markerade början på användandet av kriminella metoder inom arbetarrörelsen.

När man ser tillbaka slås man av det parodiska i det våld som användes av en organisation som *Ligue Communiste* på 70-talet. En del av Europa levde fortfarande under diktaturernas stövelklack. Många länder införde undantagstillstånd och tog steg mot att bli polisstater.¹⁶ I Italien sådde den yttersta högern, med ”spänningens strategi”, förvirring i det sociala

¹⁴ André Suarès, *Idees et Visions* (Paris: Robert Laffont, 2002), s. 440.

¹⁵ Se min kritik av Antonio Negris bok *Marx Beyond Marx* i *La Discordance des temps* (Paris: Editions de la Passion, 1995).

¹⁶ Den dossier som sammanställdes av Rouge om dessa frihetsstrypande tendenser som publicerades alldeles innan 21 juni 1973 fick namnet fick namnet ”Bruits de bottes sur l'Europe”.

stridsvimlet och eldade på ett perverst spel av manipulationer som gynnade ömsesidig misstänksamhet. I Frankrike var inrikesministern Marcellin farligt besatt av att upprätthålla ordningen. Med andra ord, Chile var nära.

I detta sammanhang är det självklart att vi var angelägna om ”agera som om”, att visa vad vi kunde göra om vi inte själva satte gränser som inte fick överskridas, av såväl moraliska som politiska skäl. Sålunda var vi uppmärksamma på konjunkturen, på maktbalansen och att våra aktioner var försvarliga och begripliga för det arbetande folket.¹⁷

Den sydvietnamesiska diktatorn och USA-marionetten general Kys besök var ett bra exempel på detta. Hans officiella färdväg var överbeskyddad, inte bara av de franska vakterna utan också av hans eget personliga garde. Vi ville bevisa att trots detta överdåd i försiktighetsåtgärder skulle vi ha kunnat döda honom. En av våra grupper, på *Ecole Polytechniques* tak, lyckades träffa rakt på hans tjänstebil med en färgbomb. En framgångsrik demonstration: det kunde ha varit en granat eller ett gevärsskott istället för ett sätt att räcka honom lång näsa. För att kunna lyckas med vad som framstod som ett oskyldigt spratt, tog vi verkliga risker (kanske orimligt stora): Generalens livvakter var inte utrustade med vattenpistoler. När projektilen landade drog de omedelbart fram sina vapen och skulle säkert ha kunnat ge eld om inte vårt artilleri snabbt hade försvunnit över hustaken.

Aktionen mot *Banco de España*, på julafton 1970, var ett annat exempel. De dödsstraff som Burgotribunalen avkunnade mot Izko och ett halvt dussin militanta baskiska nationalister verkställdes omedelbart. Vår raid mot banken var inte lik något man sett i västern-filmerna, inte ens i de burleska avsnitten av *Butch Cassidy* och *the Sundance Kid*. Paris var täckt av snö. Vi hade samlat cirka fyrtio maskerade banditer i närheten av Hallarna. Vår massiva inbrytning in i banken kom så oväntat och var så olikt något man sett på film att kassörerna, som trodde det var ett skämt, började skratta. De som ledde operationen förklarade kortfattat för dem att detta var en politisk aktion, att vi inte hade något emot dem som individer, att vi inte ens var ute efter pengarna, men att vi tänkte plundra byggnaden i protest mot Francoregimens orättvisa. Eftersom de fortsatte att le och inte verkade fatta blev krossandet av en lampa på disken signal till ödeläggelsen. Detta gjordes i en sådant vildsint raseri att vi till slut hade fått igång larmet och krossat fönstren av armerat glas inifrån. Kassörerna skrattade inte längre. De skrek mitt i larmet och röran av järnstänger, tömda lådor och spridda arkiv. Inte en enda person arresterades. Men, återigen, en panikhandling från en beväpnad vakt kunde ha utlöst ett allvarligt missöde. När vi gick ut från banken och angriparna tog av sig sina förklädnader och trängde sig igenom folkhoppen lade vi märke till en skandinavisk turist som filmade scenen — ett fint förbrytargalleri för polisen. Vi beslagtog filmen och han kunde inte ta med sig denna värdefulla souvenir från sin vistelse i Paris.

Vi hade ett obestriddigt sinne för skådespelet. Samma dag som attacken på banken hade vi planerat att ockupera Sacre Coeur på kvällen och barrikadera oss där under julnatten. Vi hade kört dit en skåpbil med mat nog för att uthärda en flera dagars belägring. Sålunda skulle polisen stå inför valet mellan att tolerera detta motståndsnäste eller avhysa ockupanterna med risk för skärmytslingar som knappast var förenliga med den goda nyheten om Kristi födelse. Halv åtta tågade flera hundra aktivister från olika håll upp till den snötäckta Montmartrekullen i dubbla led. Just när vi samlades på trappan till basilikan, som byggdes för ”att sona Paris-kommunens brott”, hörde vi vår transistorradio att de dömda baskerna blivit benådade. Vi blev lättade men, låt oss erkänna, en smula besvikna över att inte ha kunnat ringa i Sacre Coeurs klocka på julnatten.

Några år senare organiserade vi en ny aktion mot dödsdomarna mot ytterligare två militanta basker, Garmendia och Otaegui, som också blev avrättade. Utklädda till turister med kamera runt halsen ockuperade ett hundratal av våra medlemmar Notre Dames torn. Vid en för-

¹⁷ Se Paolo Persichetti och Oreste Scalzone, *La Revolution et l'État* (Paris: Dagorno, 2000).

beredande rekognoscering hade en guide, inte utan stolthet, förklarat för oss att om strömmen gick så kunde man ringa i klockorna med rep som på Quasimodos tid. Vi lyssnade uppmärksamt. På morgonen gick vi runt till apotek för att köpa öronproppar som skulle skydda våra tilltänkta klockringares trumhinnor. Apotekarna fann denna plötsliga överkonsumtion ganska underlig. Vi besökte också ett slakthus för att fylla en ansenlig mängd dunkar med koblod. Säljaren var ovan vid denna annorlunda beställning men antog att det var fråga om ett studentskämt.

Framåt middagstid hade vi ockuperat plattformen mellan de två tornen, blockerat spiraltrappan med taggtråd, hållt blod över de utskjutande stenmonstren och satt igång den stora klockan. Många ringare, iförda huvor och med öronproppar, behövdes för att tillsammans få igång den enorma klockan som guiden hade skrutit om kunde höras tio kilometer bort. När polisen kom för att avhysa oss förhandlade vi fram ett tillbakadragande i god ordning, utan arresteringar. Varken de eller vi såg fram emot en drabbning mellan tornen, hundra meter över marken inför turisternas förvånade blickar, de skulle utan tvivel trott att vi framfört ett dramatiskt skådespel. Terrorbalansen gjorde sitt. Dagen var vår. Vi kunde gå ner genom det ena tornet samtidigt som polisen klättrade upp genom det andra, medan de tog bort taggtråden. Men det hela kunde likaväl ha gått oss ur händerna.

Ledarna för vår ordningstjänst, med sina Hollywoodfantasier, hade aldrig ont om idéer. Inför ett statsbesök från USA (utan tvivel Nixon), ville vi organisera en iögonfallande symbolisk solidaritetsaktion för Vietnam. Vi tänkte klä in statyn över frihetsgudinnan (den 11 i meter höga kopian på Ile aux Cygne) med lakan indränkta i bensin och göra den till en fackla som skulle lysa upp natten. Det visade sig vara ganska komplicerat att klättra upp på statyn och lägga ett rep över dess skuldror för att kunna hissa upp lakanen. Lösningen blev att fästa repet på en pil som skulle skjutas upp från statyns sockel. Våra bågskyttar tränade plikttroget i Vincenneskogen. Den andra pilen nådde sitt mål. Olyckligtvis gav repet emellertid vika för de tunga, blöta lakanen. Det enda lösningen blev att vid statyns fot samla en hög med däck vars flammor gav ifrån sig en tjock svart rök medan turistbåtarna passerade.

Ett antal liknande anekdoter kan bekräfta detta symboliska våld som ironisk underhållning.¹⁸ Maoisterna praktiserade en liknande återhållsamhet och självironi. Men Geismar, Glucksmann, Benny Levy och Serge July var aldrig några framstående humorister. Ställda inför en riskabel aktions avgörande prövning (den tänkbara avrättningen av Renaults vd Nogrette som kidnappats som ett sätt att hämnas mordet på Pierre Overney), drog de sig klokt nog tillbaka. De verkliga avrättningarna av Tramoni (vakten som mördade Overney), av den amerikanska agenten Ray, av Mossadagenten Barimontov, och *Action Directes* av Renaults chef Georges Besse, inträffade mycket senare. Jordmånen för sådana aktioner höll redan på att försvinna och två av dem hade samband med internationella konflikter.

Iakttagare har förbryllats över skillnaderna i våldets dynamik på 1970-talet i Italien, Tyskland och Frankrike — i Spanien var det annorlunda på grund av Francos förtryck. Många tror att våldsspiralen bröts i Frankrike tack vare det inflytande som humanistiska intellektuella, som Sartre, utövade på de mikroskopiskt små maoistiska motståndsrupperna. Men det finns fler andra anledningar, sociala och kulturella.

I Tyskland utfördes det väpnade våldet av en liten minoritet och upphörde praktiskt taget med Stammheimtragedin. Andreas Baaders och Ulrike Meinhofs skrifter indikerar tydligt

¹⁸ 1970 organiserade poliserna fackförening, trötta på att kritiseras, en dag där man ville förklara sig inför allmänheten. Vi svarade omedelbart med att deklarerat att vi skulle gå och förklara oss för polisen. Detta blev ett tillfälle att genomföra en hemlig demonstration där vi försökte ockupera polisstationen i Beaujon. De första leden lyckades ta sig in i byggnaden. Men vad nu än avsikten med agerandet var blev det en attack på förråden där vapen och liknande fanns lagrade. När alarmet gick dök det upp soldater från alla håll som attackerade utan varning. Då våra förstärkningar vara sena från tunnelbanan fick våra förtrupper, som skulle hålla dörrarna öppna, en omgång som de sent skulle glömma.

sambandet med det traumatiska arvet och ”skulden” från Tysklands förflutna.

Det land som upplevde ”den största ungdomsrevolten” i det moderna Europa och de mest intensiva, våldsamma demonstrationerna var utan tvekan Italien: ”en lång period av politiskt och socialt uppror” från 1969 till 1980.¹⁹ Där fick våldet proportionerna av ett storskaligt socialt fenomen, vilket bekräftas av de 24 000 rättegångarna och de 5 000 domarna som avkunnades under dessa ”år av bly”. Av 12 690 registrerade våldsamma aktioner mellan 1969 och 1980 (en icke försumbar del av dessa tillskrevs den yttersta högern), hade mer än 40 procent företag och deras chefer som måltavla och 30 procent var riktade mot statsapparaten. Och bland dem som i norra Italien anklagades för ”att försöka underminera den konstitutionella ordningen” var militanter söderifrån överrepresenterade. Det särpräglade i den italienska situationen beror kanske på den sena formeringen av en nationalstat som påtvingades samhället uppifrån, på det fascistiska traumat, på antifascismens betydelse för den radikala vänstern, på intrigerna i den maffiastyrda statsapparaten (i stora delar senare bekräftat genom avslöjandena om Gladionätverket och operation ”Rena händer”), på den begränsade suveräniteten påtvingad av NATO, på tyngden hos det relativt nya industriella proletariat som dragits upp från de agrara sydliga regionerna, Mezzogiorno (arbetare som kallades *terroni* eller ”bondlurkar”), på följden av en brutal urbanisering och på en glödande katolsk tradition omskrudad till en radikal vänster med böjelse för rättvisa.

I januari 1976 gästade jag *Lotta Continuas* grundningskongress. Vid den här tiden var detta den största organisationen inom den utomparlamentariska vänstern.

I de teser som ledningens talesman, Adriano Sofri, lade fram uttrycktes i försiktiga ordalag en vilja att bryta med vissa vänsteristiska barnsligheter: ”De senaste tio årens historia har visat hur fasthållandet vid rätten till revolutionärt våld, som alltid har haft ett subjektivt värde, inte kan tas som ett strategiskt kriterium, och visat sig inte kunna tjäna som grund för en genuint autonom politisk linje.” Fetischdyrkan av kampformer, och i synnerhet våldet, började uppfattas som uttryck för ungdomlig otålighet: ”Teorin om den väpnade kampens exemplariska karaktär, teorin om partiet som tändhatt, gevärskulten, är aspekter av den militaristiska avvikelserna i rörelsens utkanter.”

Men maskineriet rullade på. Kongressen i januari 1976 markerade *Lotta Continuas* höjdpunkt, och den karismatiske ledaren åtnjöt en orubbad auktoritet (det gick så långt som till uttryck för en, i våra ögon chockerande, personkult), men följande höst skulle organisationen upplösa sig själv, efter en apokalyptisk kongress. Sofri beskrev sig själv vid den tidpunkten som en barbianist, som låtsades oberörd och försökte spela medan stolarna flög, skott avlossades, och allt runt honom föll ihop. *Lotta Continua* lyckades inte göra den vändning de hade föresatt sig. De hade till och med tappat den politiska kontrollen över sin säkerhetstjänst, från vilken många medlemmar från och med 1977 skulle komma att fylla leden i de väpnade grupperna.

Dessa gruppers uppdykande, och deras tilltagande styrka från 1977 och fram till 1980, kom just efter att Italienska kommunistiska partiet nådde sin höjdpunkt i väljarstöd 1976, med 35 procent av rösterna, i stort sett jämnstarka med kristdemokraterna. Men deras linje med en ”historisk kompromiss” visade sig snabbt vara en återvändsgränd. Den sociala kompromiss som fackförbunden ingått var märkt av frustration, splittring och nedgång i den rörelse som hade börjat med den ”heta hösten” 1969.

Upprorsperspektivet, som för *Lotta Continua* var ett strategiskt perspektiv, stod paradoxalt nog i ett underordnat förhållande till ”den historiska kompromissen”, trots att det antogs vara en förberedelse för något långt utöver denna. 1977 gick de båda inriktningarna, kompletterande och tävlande med varandra samtidigt in i en parallell kris.

Medan antalet ”attacker och våldshandlingar” bedömdes ligga på i genomsnitt 600 årligen

¹⁹ Paolo Persichetti och Oreste Scalzone, *La Revolution et l'État*.

mellan 1969 och 1976, ökade de plötsligt till i genomsnitt över 2000 per år från 1977 till 1979. Dödliga attacker som ”tillskrevs” vänstern ökade från tre eller fyra per år under första hälften av 1970-talet till ett årligt genomsnitt på 25 mellan 1979 och 1981. Sedan blev det tid för eftertanke, avståndstagande och ånger, och tid för statens hämnd på en oacceptabel och besegrad fiende. Ett kvarts sekel senare noterar Erri de Luca bittert att ”detta land bevarar denna tid med oförminskad hätskhet i en hatets kultbild”.²⁰

I kravallerna i Le Mans, Caen och Redon på nyåret 1968 i Frankrike, kampen på Le Joint Français 1971 och på Lip 1973 såg vi tendensen hos ett ungt proletariat med lantligt ursprung att bryta med de stora fackliga organisationernas legalism. Våldsamma massaktioner begränsades dock till rörelser på landsbygden, som de som vinodlarnas aktionskommittéer, tillgrep.²¹

Sedan *Gauche Proletarienne* upplöstes och de ”nya partisanerna” drivits bort var säkert *la Ligue Communiste* [den franska sektionen av Fjärde Internationalen som förbjöds 1973 och sedan återbildades som *Ligue Communiste Revolutionnaire*] den organisation som var bäst predisponerad att kunna ta sig an ett militärt projekt och slå in på en väg jämförbar med den italienska yttersta vänsterns. Effektiviteten i dess parodilikhande aktioner vittnar om en lovande disciplin och noggrannhet.

Den politiska kulturen och de val *la Ligue* gjorde spelade helt visst roll som gnistskydd i den miljö som utvecklades inom den radikala vänstern i Frankrike. Denna kultur kännetecknades framför allt av en icke-militaristisk uppfattning av självförsvaret. Detta berodde delvis på att några i kadern (Henri Weber inräknad) hade påverkats av den vänstersionistiska organisationen *Hashomer Hatsai'r*. Rekryterad på politiska grunder, snarare än fysiska och tekniska, uppfattade vi från första början vår ordningstjänst som ett uppdrag bland andra och inte som ett permanent kommando bestående av supermän och superkvinnor. Deltagarna valdes varje år av grundorganisationerna. Från 1971, fjärran från den stereotypa bilden av en skara muskelknutar, var ordningstjänsten könsblandad, ända upp till ledningsgruppen. Detta var ovanligt bland vänsterorganisationer på den tiden och det var inte utan att det bidrog till att det fysiska våldet i viss mån blev mindre heligt. Slutligen var ordningstjänsten hela tiden underställd den politiska ledningen, där två eller tre medlemmar hade direkt ansvar. Detta nära band bidrog effektivt till att hindra att det drev iväg på italienskt vis — att de ”militära” strävade efter att bli självständiga. I *Lotta Continuas* fall spelade denna självständighetssträvan, förstärkt av organisationens kris, en stor roll i den militaristiska utvecklingen och för att det hela drog iväg.²²

La Ligue drog också nytta av sin delaktighet i internationella erfarenheter som gav rikligt med praktiska lärdomar. Den roll som vissa aktivister hade i den argentinska affären, deltagandet i kampen mot Franco i Spanien och Euzkadi, [Att skriva *Euzkadi* i stället för Baskien är ett ställningstagande, som att säga *Sapmi* i stället för Lappland eller lappmarken] den portugisiska erfarenheten mellan april 1974 och november 1975, tillhandahöll värdefullt material till reflektion över våldets logik och över politiska misstag som borde undvikas. Under den senare delen av 1970-talet var jämförande studier av de chilenska och portugisiska processerna nyckelfrågor i våra kurser och utbildningar.²³

²⁰ Den skamlösa utvisningen av Paolo Persichetti i augusti 2002, trots de löften som gav av de franska myndigheterna genom François Mitterrand och Lionel Jospin, illustrerar denna ”oförminskade hätskhet”.

²¹ I början av 1970-talet dödades en person i Montredon-Corbieres i en konfrontation mellan vinodlare och polisen.

²² Daniel Bensaïd, ”Les avatars d'un certain réalisme. Le Congrès de Lotta Continua”, i *Quatrième Internationale*, ny serie, no. 21-22, våren 1975. Denna artikel diskuterar betydelsen av revolutionärt våld i ljuset av Lotta Continuas kongress

²³ Ett eko av dessa frågor finns i min bok *La Revolution et le Pouvoir* (Paris: Stock, 1976); liksom i en kollektiv bok från 1975, *Portugal: la revolution en marche*, av Daniel Bensaïd, Michael Löwy och Charles-Andre Udry

Slutligen gav våra ansträngningar att inplantera oss i fabrikena, och våra arbetarveteraners sunda förnuft, oss en verklighetsanpassning som lyckligtvis vägde upp vänsteristiska frestelser. Till skillnad från de organisationer som uppstod ur maj 1968 utan organisatorisk tradition och historiskt minne, så hade *la Ligue* sina rötter i arbetarrörelsen. Den hämtade näring ur debatterna på 30-talet, ett arv som den var angelägen om att ta tillvara, inte bara i samband med revolutionär antimilitarism, utan också genom att tillgodogöra sig de stora tvisterna om ”oktobers lärdomar”, mars-aktionen 1921 i Tyskland, upproret i Hamburg 1923, det misslyckade motståndet mot Mussolinis marsch mot Rom, möjligheten att stoppa nazismens framväxt i Tyskland, upproret i Asturien 1934 och maj 1937 i Barcelona. Dessa historiska referenser tillhandahöll, om inte modeller så åtminstone värdefulla strategiska referenspunkter.²⁴

Alla dessa gnistskydd hade ändå inte hjälpt för att undvika att tappa kontrollen efter 21 juni 1973.

När *la Ligue* förbjöds markerades faktiskt gränserna för de former i vilka ett lagligt våld kan utövas. Dynamiken i de sammandrabbningar med den yttersta högern som vi hade kastat oss in i, riskerade att utveckla sig till ett litet privat krig. Statskuppen i Chile sporrade oss att tänka igenom möjliga scenarier i händelse av valsegrar för vänstern i Frankrike eller Italien och av ännu starkare skäl den troliga hypotesen (efter den stora rörelsen mot Burgos-rättegången och generalstrejken i Pamplona) att Francos diktatur plötsligt skulle störtas. Därför föreställde vi oss att passera en ny gräns genom att, vid sidan av den offentliga, lagliga ordningstjänsten inrätta en underjordisk apparat med uppdrag att förbereda för en möjlig skärpning av situationen. En sådan apparat kan emellertid inte förbli väntande i evighet och nöja sig med tomma övningar. Den tenderar oundvikligen att utveckla sin egen logik och trycka på för att få igång verklig handling. 1973 var utsikten för att vänstern skulle vinna valet 1978 ännu avlägsen och vi kunde se tiden an.

De prioriterade uppgifterna för den nya strukturen blev att organisera arbete i armén och att skapa en rad tekniska tjänster. Med demokratiska krav av facklig natur (som fria resor för värnpliktiga, placering nära hemmet och höjd dagpenning) som grund, lanserade vi ett upprop undertecknat av hundra soldater inom samtliga försvarsgrenar, känt som ”de hundras upprop”. Dessa hundra växte snabbt till flera tusen. Soldatkommittéer sköt upp som svampar. Vi satte då upp ett logistknätverk med civila kontaktpersoner som hade hand om brevväxling, tryckning av soldattidningar, transport av materiel och juridiskt stöd. Denna rörelse nådde sin höjdpunkt på hösten 1974 när soldater från den lokala garnisonen kom ut i uniform för att demonstrera i massor på gatorna i Draguignan och i Karlsruhe. Något liknande hade man aldrig tidigare skådat. Dessa två demonstrationer var båda inspirerade av *la Ligues* aktivister, Robert Pelletier i Draguignan och Luc Bénétières i Karlsruhe. Vi fruktade hårda straff, men rättegången mot Draguignan-trupperna vändes till triumf. Robert Pelletier levererade ett exemplariskt politiskt försvar som fick stöd, åtminstone genom intyg om hans höga moral, från David Rousset och de framtida försvarsministrarna Charles Hernu och Jean-Pierre Chevènement.²⁵

Det sena 1970-talet markerade en tydlig vändning, både politiskt och kulturellt. En serie händelser bidrog till in sikten att fysiskt våld, och i ännu högre grad väpnat våld, inte är en

(Paris: UGE, 1975).

²⁴ Framträdande platser i våra bokhyllor intog, vid sidan om A Neubergs bok om *Det väpnade upproret*, Manuel Grossis om upproret i Asturien 1934; George Orwell's om Katalonien i maj 1937; Jan Valtins om det misslyckade upproret i Hamburg 1923; Angelo Tascas om framväxten av den italienska fascismen; Emillo Lussu's *La Theorie de l'insurrection*; Max Holz's om arbetarmilisen i Ruhr under tidigt 1920-tal och naturligtvis Trotskijs, Giaps och Ches militära skrifter.

²⁵ Protokollen från rättegångarna i Draguignan publicerades som en bok, *Le Proces de Draguignan* (Paris: 10/18, 1975).

enkel fortsättning av politiken med andra medel, oavsett hur goda intentionerna är. Det drar igång något dunkelt som ingen någonsin kan vara säker på att kunna kontrollera och vars början är märkbar i små vardagliga saker. Till exempel hade vi skaffat oss vanan att ordna en ”särskild poliskväll” vid våra kurser. Det var en sorts rollspel. Arresterade aktivister i ett knepigt läge blev utsatta för förhör under vilka de förväntades tillämpa lärdomarna från den mycket didaktiska pamfletten ”Vad varje revolutionär måste veta om repressionen”. Vissa ledande figurer spelade förhørsledare. Dessa övningar var mycket lyckade, men de visade genomgående två saker. Å ena sidan hur lätt det är för en enskild att trassla in sig i sina lögner och avslöja intima svagheter. Å andra sidan, den latent sadismen hos vissa ”polismän”, som spelade sin roll på kvällarna så hängivet att man fick en skrämmande känsla av att ha väckt den latent ”tjekisten” [efter tjekan, den första sovjetryska säkerhetstjänsten] som ibland ligger okänd och sovande i djupet av vårt undermedvetna.

Vem vet vilken blandning av avsky och stötande njutning vissa människor kan ha känt när de krossade knäskålarna på klassfiender i Italien, antingen med pistolskott eller ett järnrör? I Mexiko, på 1980-talet, berättade Mario Payeras, en av grundarna av gerillan i Guatemala, för oss hur den väpnade styrkan började bryta sig fri från de politiska målen i takt med att man rekryterade kämpar som fortfarande var unga tonåringar. Och hur en manikeisk föreställning om den sociala kampen, med vapen till hands, kunde störta ner i skräckscener som Kambodja under Pol Pot inte hade monopol på. Han drog slutsatsen att det var nödvändigt att återvända till mer klassiska former av organisation och till politikens överordning över militära aktioner, annars drar våldets logik iväg och riskerar att bli okontrollerbart.²⁶

Eftersom vi hade läst Victor Serge, Ante Ciliga, Trotskij och David Rousset, var vi på det klara med Gulag innan vi läste Solzjenitsyn. Under 1980-talet hade läsningen av Sjalomovs *Berättelser från Kolyma*, Zazobryns *Le Tchekiste* och Isaak Babels dagböcker gjort större intryck på oss än *Gulagarkipelagen* gjorde.²⁷ Det berodde utan tvekan på att dessa författare (liksom Boris Pilnyak) hade deltagit i revolutionen och ställt sig på den röda sidan mot den vita i inbördeskriget. Deras berättelser var från perioden före den sovjetiska thermidoren [den stalinistiska kontrarevolutionen]. De vittnar om polisiära och byråkratiska metoder som togs i bruk av tjekan och maktapparaten redan under inbördeskriget. De visar att maktens despotiska logik inte kan begränsas till att gälla enbart förvrängningar och missbruk av makten.

Men detta rättfärdigar ändå inte att man upprättar ett enkelt samband från det politiska fängelset på Solovkiöarna, som öppnades redan tidigt på 1920-talet, till de stora deportationerna under det följande årtiondet. Förändringen i skala, både kvantitativt och kvalitativt, som både Trotskij och Hannah Arendt betonade, och som idag bekräftas av arkiven och av arbeten av historiker som Moshe Lewin och Eric Hobsbawm, stegrades verkligen till en kontrarevolutionär brytning.²⁸

Konflikten som utlöstes efter befrielsen av Indokina i slutet av 1970-talet, mellan Kina, Vietnam och Kambodja blev ett fruktansvärt slag mot myten om solidaritet mellan folken. De första avslöjandena av den kambodjanska likboden reste avgörande frågor om den våldsdrift vars befriande förmåga vi hade bidragit till att hylla.

Allt ymnigare och detaljerad information började också bekräfta våra misstankar om den kinesiska kulturrevolutionens dolda ansikte och dess ofantliga kostnader i människoliv.²⁹

²⁶ Mario Payeras skrev två böcker om sina erfarenheter av väpnad kamp i städerna och på landsbygden i Guatemala, *Los días de la selva* och *El trueno en la ciudad*.

²⁷ Se Isaac Babels ”1920 Diary” och ”Reports from Petersburg, 1918”, i *The Complete Works of Isaac Babel* (New York: Norton, 2001); Vladimir Zazoubrine, *Le Tchekiste* (Paris: Bourgol, 1990) samt också Boris Pilnyak, *The Naked Year* (Ann Arbor: Ardis, 1975).

²⁸ Se särskilt Moshe Lewin, *The Soviet Century* (London: Verso, 2005).

²⁹ Se Hua Linshan, *Les Années rouges* (Paris: Seuil, 1987).

En del människor övergav då tredje världen-ideologin, andra gick in i ett mer diskret sörjande. Offren förtjänade medkänsla bara på villkor att de stannade kvar i den rollen. Om de fick för sig att segra, skulle de snart kläs i bödelns kåpa. Parallellt med den motreform som sattes igång av Ronald Reagan och Margaret Thatcher, skulle Pascal Bruchners *The Tears of the White Man* komma att fullborda det domslut som förklarade den vite mannen oskyldig, suddade ut det koloniala dåliga samvetet och återupprättade västliga värderingar.³⁰

Medan vi var medvetna om den ”reva” som hade gjorts i den stora berättelsen om frigörelsen, föredrog vi ändå det nyktra svar som ges av den amerikanske journalist som porträtteras i Joffés *The Killing Fields*.³¹ När han tillfrågas om sin blindhet inför den grymhet som ”befriarna” röda khmererna hade visat sig kapabla till, svarar han att han framför allt hade undervärderat effekterna av ett barbari som ett folk utsatts för när det behärskats av åratals krig, avlövnings-gifter, napalm och dagliga förödmjukelser, ovanpå alla andra pålagrade bilder från ett århundrade av grymt övervåld. Denna fördelning av ansvaret fritar inte de förtryckta från deras del. Den kan inte rättfärdiga det som inte kan rättfärdigas. Men den har förtjänsten att påminna oss om att våldets dialektik omfattar (minst) två sidor, och att för hållandet är lika osymmetriskt som den sortens krigföring.

Under tidigt 1970-tal verkade viftandet med vapen och anläggandet av bränder fortfarande vara laddat med hopp. Vid övergången till 1980-tal mörknade det märkbart vid horisonten.

Vissa befriare hade blivit kriminella. Våld och framsteg marscherade inte längre framåt sida vid sida i samma takt, i vad som antagits vara historiens riktning.

Att reflektera över totalitarism tvingade fram en omprövning av betydelsen av omfattande massakrer och folkmord, inte bara som enstaka abnormiteter utan som något som avslöjade den ”banalisering av det onda” som människan var kapabel till. Den iranska revolutionen ifrågasatte själva idén om en revolution.

1975 utkom Norbert Elias bok *Civilisationsprocessen* i fransk översättning. Denna historiska fresk kulminerar i statligt monopol över militär och polis som garanti för ett utrymme där ”individen i stor utsträckning är skyddad mot plötsliga överfall och att fysiskt våld tränger sig in hans eller hennes liv”.³² I utbyte tvingas de att lägga band på sina egna passioner och aggressiva impulser. Detta säkerhets-utopia, med minimera-de faror, präglades fortfarande av framstegstankens illusioner. Ett kvarts sekel senare accelererar tendensen till att våldet privatiseras och sprids. Etnisk rensning och religiösa massakrer förökar sig snabbt. Världen kollapsar i den väpnade globaliseringens övervåld. Förhoppningarna om ett anständigt och fredligt samhälle bleknar allt mer. ”Risksamhället” är på väg tillbaka.

Denna dystra utveckling reser med kraft på nytt frågan om dialektiken mellan mål och medel och om våld och etik.

Tvårt emot uppfattningen hos den majoritet av snabbbläsare som sett Trotskijs pamflett *Deras moral och vår* som en handbok i politisk cynism, är denna text, som skrevs 1938 som svar på Moskvarättegångarna och de frågor John Dewey ställde, en plädering mot byråkratiskt sunt förnuft och dess påstående att ”du kan inte göra en omelett utan att knäcka ägg”. Trotskij hävdar tvärt om att ”det mål som rättfärdigar medlen omedelbart reser frågan vad det är som rättfärdigar målet”, eftersom målet i sin tur också måste rättfärdigas.

Det ”stora revolutionära målet” avvisar ”de förenklade medel och vägar som ställer en del av arbetarklassen mot en annan eller försöker göra massorna nöjda utan deras eget deltagande, eller sänker massornas tilltro till sig själva och till sina organisationer genom att ersätta den med dyrkan av 'ledarna' ”.

³⁰ Pascal Bruckner, *The Tears of the White Man* (New York: Algora, 2002). Fransk upplaga 1995.

³¹ Joffe var släkt med Abraham Joffe, den bolsjevikiske diplomaten som begick självmord 1927.

³² Norbert Elias, *Civilisationsteori*. Del 1, Sedernas historia. (Stockholm: Atlas 1989) s 307

Dessa avgränsande kriterier medför med nödvändighet ett kategoriskt avvisande av massförstörelsevapnen som inte längre skiljer mellan civila och stridande. De leder till principiellt motstånd mot krig baserade på ras eller religion. De innebär att attacker av det slag som gjordes i i september fördöms entydigt, på såväl politiska som moraliska grunder.

Ingen regel kan naturligtvis gälla i alla enskilda lägen. Men det blir åtminstone möjligt att peka ut och begränsa undantagen i stället för att göra dem alldagliga.³³

Den allt mer skriande bristen på proportioner i de tekniska och logistiska tillgångar som behövs för att föra väpnad kamp, den växande assymetrin vad gäller de vapen som utvecklas, den djupa diskrepansen, som Walter Benjamin uppenbarade 1933 ”mellan teknologins gigantiska makt och den minimala moraliska glans den skänker”, tvingar oss att skapa kampformer som själva är asymmetriska.³⁴ Etienne Balibar ser till exempel en kombination av Lenin och Gandhi som ett sätt att övervinna ”vanmakten” i den dödliga jakten på makt till varje pris.

Utrotandet av socialt och fysiskt våld i det mänskliga samhället är dessvärre inte något vi kommer att få uppleva i snar framtid. Så länge de sociala relationerna förblir maktrelationer kommer de förtryckta inte att kunna utöva den makt de har rätt till.

Antagandet om en dialektisk vändning, då mildhet skulle ”fylla de mest våldsammars hjärtan genom att de inser alltings fåfänglighet”,³⁵ förblir sorgligt nog, så långt vi kan se, allt för vågat för att kunna läggas till grund för politiken. Det är också därför som man kan vara en beslutsam fredsvän utan att hänfalla till en änglalik pacifism.

Eftersom vi inte kan utrota våldet inom överskådlig tid måste vi åtminstone arbeta för att disciplinera och hålla tillbaka det, vilket förutsätter utvecklandet av en ny laglig kultur, en kultur för själva våldet. Man kan lära sig att dricka vin utan att bli alkoholist eller att köra bil utan att bli hänsynslös. Varför skulle det vara omöjligt att utveckla en kultur som behärskar våldet? Vissa militära koder och vissa kampsporter har gett några fingervisningar i denna riktning.

Under hotet av kollektiv självförintelse har vår tid ett ansvar att i sin tur skapa nya regler och nya vanor.

³³ Detta skiljer sig från Trotskijs egen position i *Kommunismen och terrorn*, en bok skriven i under brinnande inbördeskrig 1 början av 1920-talet.

³⁴ Denna tendens är klart urskiljbar i den alternativa globaliseringsrörelsens praktik och i användandet av det passiva självförsvarets metoder.

³⁵ Andre Suarès, *Idées et Visions*, s. 420.